

Intervju med Helge Stalsberg

2. oktober 2008

Hvorfor søkte du deg til Tromsø?

Det var selvsagt mange ting som spilte inn. Det foregikk en aktiv rekruttering og en teambygging. De mest sentrale aktørene utgikk fra den nærmeste kretsen rundt Peter F. Hjort; det var i første rekke Arne Nordøy og Hans Prydz. Jeg minnes en gang utpå våren 1971. Da hadde jeg søkt i Tromsø og fått tilbud om stilling der. Jeg var i et selskap sammen med Hans Prydz og ga vel uttrykk for at jeg var litt i tvil. Jeg satt i en nyopprettet stilling ved Kreftregisteret, som jeg også følte litt ansvar for. Da sa han: «Så kan vi ikke regne med deg, altså?» Den satt. Jeg har aldri egentlig blitt helt klar over om det der var kynisk beregning bak utsagnet. Jeg tror egentlig at det først og fremst var uttrykk for et sterkt ønske om å drive en aktiv teambygging. Jeg tror det var seks fra mitt medisinerkull som gikk inn i toppstillinger i Tromsø: Arne Nordøy, Hans Prydz, Kristian Hannestad, Anders Forsdahl, Kenneth Try og jeg. Vi begynte å studere medisin i 1951 og var ferdige i 1957.

Men ellers, når det gjelder min motivasjon, så var det flere andre forhold som virket inn. Det ene var jo det at jeg var i riktig posisjon. Jeg hadde tatt en doktorgrad, gjennomført spesialistutdanningen i patologi, nærmet meg 40 år, og følte meg klar til å søke en toppstilling. Den undervisningsmodellen som det ble lagt opp til i Tromsø, var også noe som tiltalte meg.

Jeg hadde startet etter turnustjeneste i en stilling på Anatomisk institutt, hvor jeg var i fem år og underviste i fosterutvikling og anatomi og fullførte mitt doktorarbeid. Så tenkte jeg at hvis jeg skal være anatomilærer resten av livet, så vil jeg vite mer om det faget som dette først og fremst forbereder for, nemlig patologi. Dermed hoppet jeg over på patologi, og er glad for det. Når så Tromsømodellen kom opp, hvor de skulle slå sammen anatomi og patologi til ett undervisningsfag, stemte det veldig godt med mine ideer. Det var også en viktig motivasjonsfaktor. Og en fjerde ting som nok også bidro, var et ønske om å komme bort fra Oslo! Det var bilkøene der, og det var opplevelsen på en skitur i Vestmarka. Det var nysnø, det skulle vært vakkert og hvitt, men det var definitivt grått. Til sammen ble disse tingene avgjørende.

<http://doi.org/10.7557/15.4390>

© The author. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) license.

Det virket nok i samme retning at jeg hadde tilbrakt et år i brigaden i Nord-Norge. Først et halvt år på Skjold og så et halvår på Heggelia som brigadelege, med gode minner om natur og friluftsliv.

Hvordan opplevde du møtet med Tromsø?

Den 4. juni 1972 om kvelden ankom en gruppe på om lag 20 personer, som alle skulle arbeide på medisinerutdanningen, til Tromsø med samme fly. Dette var dagen før vi skulle overta Teoribygget. Vi ble samlet om kvelden hjemme hos Peter Hjort. Jeg hadde min første overnatting i vaskerommet i kjelleren hos Peter Hjort!

Det var mye nytt ved organiseringen av medisinerutdanningen?

Medisinerutdanningen i Tromsø brøt jo med det gamle mønsteret der studiet begynte med en preklinisk avdeling hvor man gikk i to og et halvt år uten å se en pasient. I Tromsø skulle det være en integrert undervisning hvor studentene møtte pasienter fra starten av. Tanken var at man ikke skulle gå seg fast i basalfagene før man begynte å interessere seg for pasientene. Det hadde også den effekt at basalfagsundervisningen ble bedre tilpasset de kritiske behovene. Det ble fulgt opp med det vi kalte organkurssystemet. Noen uker konsentrerte man seg om bevegelsesapparatet. Da hadde en for eksempel undervisning i både muskel- og skjelettsykdommer, parallelt med anatomien og fysiologien.

Hvordan ble dere mottatt i Tromsø?

Det var nok både og. Det var klart at det var en blandet velkomst, med en god del skepsis. Universitetet fikk jo skylda for mye som var galt. Jeg husker at Ola Heide, som senere ble rektor ved Norges Landbruks-høgskole på Ås, en gang sa at Universitetet får til og med skylda for at melkeprisen i Balsfjord er gått opp. Det var kanskje noe i at byens borgere, som hadde sett for seg søylehaller og studenterluer, kunne styre sin begeistring når de i stedet fikk anorakker og demonstrasjoner i sentrum og et universitet lokalisert til noen forretningsbygg i byen. Det var et radikalt studentmiljø, sikkert noe annet enn det byens befolkning hadde ventet seg.

Var denne radikaleringen merkbart blant medisinerstudentene?

Virkningen av 68-opprøret satte nok sitt preg på studentmiljøet. Det var til å begynne med ikke noen andre studentorganisasjoner enn de som var tilknyttet AKP (Arbeidernes Kommunistparti, marxist-leninistene). Det gikk vel et par år før det oppsto et SV-lag for studentene (tidligere Sosialistisk Folkeparti). Det var ikke tillatt å stemme for noe som ikke den samlede gruppen sto for. Så det var et ganske bastant radikalt

studentmiljø. For oss som underviste, var det krevende, men på ingen måte bare negativt. De så virkelig kritisk på virksomheten, og de var dyktige og skolerte. De visste hva et møtevedtak var, de var harde motstandere. Allmøtene styrte studentpolitikken, med gjennomslag til utdanningen. Blant annet i anatomi; der minnes jeg at Kirsten Olsen, for å kunne følge opp studentene med løpende evaluering, førte protokoll over fremmøte og hvem som hadde gjort hva. Det ville ikke studentene ha noe av. De ville ikke ha kontroll ovenfra. Det ble en stor sak. Jeg tror protokollen ble brent.

Det første medisinerkullet ga seg selv betegnelsen plogkullet. Jeg tror de levde opp til det. De var seg veldig bevisst at den kritikken som de ga, var viktig for utviklingen videre. Da jeg senere satt som rektor, var det mange ganger at jeg savnet det intense engasjementet som preget de første årene.

Hva med din universitetspolitiske virksomhet?

Jeg satt i interimsstyret fra høsten 1972 og så lenge det varte. Så satt jeg i det første ordinære universitetsstyret fra 1974 og ble samtidig valgt til prorektor med Olav Holt som rektor.

Egentlig var det Peter Hjort som ble valgt som første rektor, i november 1973. Den gangen var det Universitetstinget som valgte rektor. Det var bare én kandidat, Peter Hjort. Opprinnelig hadde han vel egentlig ikke tenkt å stille, familien hadde allerede flyttet tilbake til Oslo. Jeg bidro sammen med flere andre til å overtale han til likevel å stille til valg. Ved avstemmingen var antall blanke stemmer like mange som det var studentrepresentanter. Det var derfor ikke vanskelig å vite hva som hadde skjedd. Reglementet var slik at etter valget skulle den som ble valgt, si fra om det ble akseptert. Hjort ba om en pause hvor han ville ha et møte med studentene. Han ville i det minste ha et tilsagn fra dem om at de ville samarbeide. Det fikk han ikke. Han gikk så på talerstolen og sa at han ikke aksepterte valget. Det husker jeg ganske godt, for det var jeg som ledet møtet. Så sier også reglementet at det da er opp til møtet om de vil akseptere vegringen eller ikke. Og det sa Universitetstinget nei til, vi aksepterer ikke. Dermed var han valgt til rektor og sa at dere behøver ikke bekymre dere, jeg sier opp i morgen. Han fungerte imidlertid som rektor fra november og til 1. januar. Så kom Olav Holt, etter et ordinært valg.

Du hadde en motkandidat da du stilte som rektorkandidat?

Ja, Arne Nordøy stilte, så vi var to medisinerere. Jeg hadde lenge vært eneste kandidat, men så kom Arnes kandidatur opp. De som kjørte han

fram, la betydelig vekt på at han var fra Tromsø. Jeg er ikke sikker på hva jeg ville gjort hvis han hadde vunnet. Jeg syntes uansett ikke noe om at særlig de politiske representantene argumenterte med at han var fra Tromsø. Min holdning var at jeg hadde reist opp og var villig til å bruke min beste tid på å utvikle dette prosjektet. Dersom jeg hadde blitt satt til side som følge av min geografiske bakgrunn, kunne det ha ført til at jeg flyttet et annet sted. Jeg vant med fire stemmers overvekt. La meg også få presisere at Arne fremdeles er en nær og god venn.

Universitetet (UiT) sitt bidrag til økonomisk og teknologisk utvikling?

Helt fra starten var et av Stortingets sentrale mål bak opprettelsen av UiT å heve landsdelen både kulturelt og økonomisk. Dette betydde også mye for oss da vi startet. Vi følte at vi gjorde en innsats for å realisere et stortingsvedtak som tok sikte på å bygge opp en landsdel som på mange måter hadde kommet i bakleksa, og som hadde fått den hardeste medfarten under krigen. Vi som var rundt 10-12 år da krigen sluttet, hadde vokst opp med gjenreisningstanken. Jeg tror det var en veldig sterk stimulus for oss i arbeidet. Det var en nasjonal oppgave, vi syntes det var et flott og forpliktende stortingsvedtak.

I prorektortiden min besøkte Stortingets administrasjonskomité, ledet av Jan P. Syse, Universitetet. Jeg orienterte om status for virksomheten. Så spurte Syse hva det egentlig var som drev oss til denne innsatsen. Da sa jeg at jeg ser det slik at vi realiserer et ønske fra Stortinget om å likestille og bygge opp landsdelen. Syse svarte da at dette er jo slikt vi politikere gjerne vil høre, «men fortell meg nå, hva er det egentlig som driver dere». Da ble jeg han svar skyldig, for det var en realitet for oss.

En kan nok si at gjennom mye av de radikale tendensene som preget Universitetet, kanskje særlig ved Institutt for samfunnsmedisin og i studentmassen, men også innen flere andre fag, fikk det samfunnskritiske perspektiv rå grunnen i litt for stor grad. Dette var også tydelig gjennom min forgjenger Yngvar Løchens tid, han var nok ikke noen næringslivets mann. Jeg hadde en annen holdning. Jeg registrerte at det var liten økning i offentlige budsjetter, og overordnet politikk gikk ut på at nye arbeidsplasser først og fremst skulle komme i privat sektor. Det ledet til mitt engasjement for at UiT også måtte ta utfordringen og støtte opp under næringslivet i landsdelen. Jeg engasjerte meg derfor i kampen for siviløkonomutdanningen. Det var også et sentralt moment for meg at de lukkede studiene, som Norges handelshøgskole i Bergen og Norges tekniske høgskole i Trondheim, trakk til seg store deler av de beste kandidatene. Jeg med flere ønsket at vi fikk en større del av disse søkerne til UiT. Bodø hadde et godt forsprang på oss når det gjaldt

siviløkonomutdanningen. Initiativet var nok først kommet derfra. Jeg skjønnte at det ville bli bråk da vi meldte vår interesse. Det hadde jo vært diskusjoner om et slikt studium før min rektortid, men da hadde UiT hatt en veldig tilbakelent holdning. Min tanke var at Stortinget ikke skulle få lov til å legge siviløkonomutdanningen til Bodø uten at de også var blitt kjent med vårt engasjement, hvordan vi så på dette som et element i den videre utbyggingen av UiT. Selv om det ble bråk og strid, så følte jeg at dette var riktig.

Dette var også en avgjørende fase for utbyggingen av Universitets-sykehuset?

Jeg husker Unni Grøneng, universitetets plansjef, orienterte meg om planene for MI, som prosjektet het da. Stortinget hadde på forsommeren gjort vedtak om statens medvirkning. Det virket som om saken var på skinner. Men da statsbudsjettet kom høsten 1981, var det ingen som fant posten til videre planlegging og igangsetting. Alle trodde at de ikke fant fram til det riktige stedet i proposisjonen. Det måtte være gjemt ett eller annet sted. Inntil det til slutt gikk opp for oss at regjeringen hadde lagt hele planen på hylla fordi det ble for dyrt. Universitetsdirektøren, Harald Overvaag, var reist til Oslo som rådgiver for sosialministeren. Vebjørn Fagernes, assisterende direktør, overtok direktørstillingen. Jeg gikk inn til han og spurte hva han ville gjort i denne situasjonen? Da ville jeg tatt første fly til Oslo, sa han. Det var starten på en ganske hektisk aktivitet overfor regjeringen. Jeg skrev til regjeringen og sa at hvis ikke byggingen av MI kom inn på neste års budsjett, kom jeg til å si opp stillingen i Tromsø. Jeg kunne ikke bare trekke meg som rektor, det hadde jeg etter reglementet ikke noen adgang til. Men de kunne ikke hindre meg i å si opp stillingen. Jeg hadde hele tiden nær kontakt med departementet. Jeg fikk beskjed om følgende fra departementet: De var ikke begeistret for at jeg hadde gjort dette, men jeg ville ikke få noen anmodning om å trekke brevet tilbake. De syntes det ville være synd om jeg ble ofret. Og for all del, jeg måtte ikke gjøre dette offentlig kjent. Hvis jeg gjorde det, ville det bli vanskelig for statsråden å ta hensyn til det.

Vi hadde selvsagt kontakt med regjeringen, men de kunne ikke gi løfter på det tidspunktet. De måtte konferere med sine støttepartier i Stortinget. En ukes tid senere kom en pressemelding hvor det sto at dette ville komme inn på neste års statsbudsjett. Vi fikk da et samtykke til første byggetrinn. Men de opprinnelige planene ble stoppet og splittet i sykehus- og universitetsarealer.

Som rektor på UiT hadde du landsdelens viktigste talerstol?

Det var veldig spennende og givende og innebar en helt annen måte å arbeide på enn det jeg var vant til. Det klargjorde et skille mellom ledelse og administrasjon som jeg skulle holde ganske sterkt på. Jeg hadde en universitetsadministrasjon, ledet av universitetsdirektøren. Som rektor kunne jeg konsentrere meg om de politiske oppgavene. Jeg kunne konsentrere meg om framtidsrettede utviklingsoppgaver, med nær kontakt til de politiske miljøer, regionalt og sentralt. Det å holde taler var en viktig arbeidsmåte i den jobben. Det var ikke problemfritt på noen måte, men spennende. Men jeg var på sett og vis takknemlig for at reglementet fastsatte at etter fire år var det slutt. Vi hadde toårs valgperioder og kunne bare sitte i to perioder. Klart det var saker jeg var sterkt engasjert i som det kunne være fristende å si at man hadde et ansvar for å føre videre, men dette regelverket ga meg muligheten til å komme tilbake til faget mitt i tide.

Jeg fikk ingen abstinenssymptomer da rektortida var over. Jeg hadde en kombinert sykehusstilling og universitetsstilling. Sykehusstillingen hadde hele tiden tatt mer enn halve arbeidstiden. Så etter rektorperioden ble jeg kastet tilbake til bunkene med prøver som skulle diagnostiseres. Det var bare å stupe ut i det. Det var ikke tid til å tvinne tommeltotter og lure. I ettertid ser jeg jo at det gikk noen år før jeg var blitt den man først og fremst gikk til med diagnostiske problemer. Det tok nok en del tid å bygge seg opp igjen.

Ble forventningene dine til Universitetet i sin alminnelighet og medisinerutdanningen i særdeleshet innfridd?

For å ta medisinerutdanningen først, så ble vel idealene i den opprinnelige studieplanen aldri fullt ut oppfylt. Da tenker jeg særlig på idealet om den tette oppfølgingen av den enkelte student i form av løpende evaluering. Det ble vel aldri realisert fullt ut. I store trekk lever faktisk den opprinnelige studieplanen videre den dag i dag. Jeg har vært involvert i en revisjon – det er innført nye pedagogiske metoder, særlig problembasert læring. Min oppfatning er at det etter hvert ble alt for mye forelesningsundervisning og for lite egenaktivitet fra studentens side. Jeg prøvde å få snudd det. Først ved revisjon av studieplanen og senere i det vi kalte pedagogiske arbeidsgrupper for å sette revisjonen ut i live. Vi kom ikke veldig langt med det, det var vel bare ett av kursene som fortsatte å holde fast ved problembasert læring. Vi prøvde å få flere kurs med, men vi hadde ikke tilstrekkelig oppslutning fra lærerne. Jeg har tenkt mange ganger at når det hele tiden ble sagt og trodd på at studieplanen vår var så fantastisk, at det var den beste i landet, så ble faktisk det til slutt en hemske, for det stimulerte ikke til nytenkning.

De andre medisinerutdanningene har gjennomført omfattende reformer. Trondheim var først ute med å legge om til en konsekvent gjennomført problembasert undervisning, senere kom Oslo etter. Kanskje er det lettere å ta spranget fra den tradisjonelle modellen, den som Tromsø hadde beveget seg bort fra. Det er enklere å ta spranget derfra til å gjennomføre en helt ny modell, for da blir forskjellen så stor at når først fakultetet bestemmer seg, er det ikke noen mulighet for å sabotere eller gå tilbake. Mens vår studieplan allerede var integrert, så spranget var ikke så stort, og omorganiseringen av studieplanen behøvde derfor ikke berøre personalets hverdag så mye.

Vi startet med 40 studenter i kullet, og det medførte at vi lærte alle studentene å kjenne. Det ble et nært forhold mellom studenter og lærere. Så ble det et press for å øke kullene. Det stoppet på 100. Dette har medført store utfordringer for undervisningen. Sykehuset har nemlig ikke vokst. Opprinnelig var en bekymret fra statens side for at pasientgrunnet i Nord-Norge var for lite til å undervise 40 studenter. Nå har vi altså 100 på kullet.

Universitetet som helhet har utvilsomt oppfylt de forventningene man hadde fra starten. Målsettingen i starten var jo at det skulle bli et universitet på 2500 studenter. Fra slutten av 1980-tallet til først på 1990-tallet skjedde det en studenteksplosjon. I stor grad rekrutterer vi studenter fra egen landsdel. Jeg mener at UiT har oppfylt forventningene og kanskje mer enn det.

Hva med din tilknytning til Sykehuset?

Jeg har til nå bare så vidt streift innom sykehusjobben, som har vært veldig viktig for meg. Patologisk avdeling, som jeg er ansvarlig for, fikk ganske tidlig ord på seg for kanskje å være landets beste utdanningsavdeling. Vi har utdannet ganske mange spesialister. Ellers er det en stadig kamp med sentrale miljøer i Oslo som ønsker å sentralisere ting, og som fremdeles ikke synes at vi skulle utvikle avanserte miljøer her oppe. Hjertekirurgi er et eksempel som ikke fikk støtte fra Oslo-miljøet. De måtte dra til Sverige for å få støtte til å bygge opp det som etter hvert er blitt en omfattende og veldrevet virksomhet. Kreft hos barn er et annet eksempel. Vi kan finne det samme på de fleste områder. Men det er klart vi har problemområder her som andre steder. Peter Hjort sa vel at det å bygge et universitetssykehus for universitetet i Nord-Norge, det er en kamp i motbakke på glatt føre. Når en tror at slaget er vunnet, kommer det nye motkrefter. En kamp som hele tiden er der. Også i dag.